

L. GERULIS. (d. 5122)

LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA
IR JOS ĮSTEIGIMAS.

(Iš „Lietuvių Tautos“).

VILNIUJĖ,
M. KUKTOS SPAUSTUVĖ, RUMŲ GATVĖ № 4.

1907.

L. GERULIS.

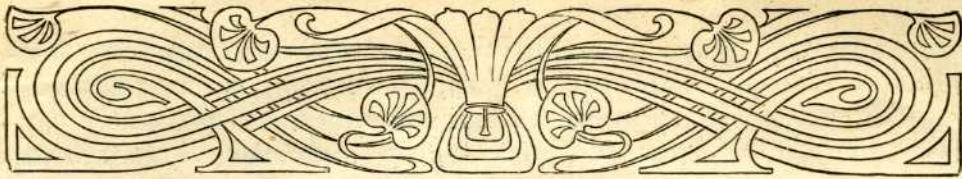
LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA
IR JOS ĮSTEIGIMAS.

VILNIUJE,
M. KUKTOS SPAUSTUVĖ, RUMŲ GATVĖ № 4.

1907.

„Lietuvių Mokslo Draugija“

---

ir jos įsteigimas.

Tautų historijoje patėmytina, kad jų gyvenimą — jei tik tasai gyvenimas normališkai teka—paprastai visų pirmiausei aina tautos, kaipo kariškojo organizmo, sustiprėjimo periodas, butent—neprigulmingos valstijos sudarymas. Tiktai kuomet' jau tauta yra soti karės laimėjimais, kurie padeda jai sustiprėti teip, kad, nesibijodama savo kaimynų, gali pradėti ramei rupinties kultūros darbu savo namieje, tuomet, tik ateina jai antrasis periodas—kultūros žydėjimas; paskui tiktai seka pramonės periodas, o su juom aina ir turės ateitie sociališkasis tautos gyvenimo metas.

Lietuvių tautos historijoje turime tiktai tą pirmąjį periodą gerai išsiplėtusį. Algirdžio ir Vytauto gadynėje lietuvių valstijos galybė pasiekė aukščiausiojo savo laipsnio: Lietuvos ribos tiesėsi nuo Jurių marių lig Juodųjų marių, Lenkija tuomet išrodė šalia jos kaip nykštukas. Jau karaliaus Mindaugo laikų (1242—1263) Lietuvą Strykowski¹⁾ vadina „didžia ir galinga viešpatyste“; kaip galinga butie turėjo Lietuva Europoje ir vėliaus, Algirdžio bei Keistučio laikuose, suprast galima ir iš to, kad Rymo popiežius Grigorius XI-sis 1373 m., rašydamas Lietuvos kunigaikščiams²⁾, vadina Algirdį „Didžiuoju“, kokio titulo ano laiko popiežiai kitiems Europos karaliams ne suteik lavo. Rymo popiežiai dar ir vėlesniamę laikę nuo vieno tik tos galingos viešpatystės valdono—Vytauto Didžiojo telaukė krikščionystės ir Europos kultu-

¹⁾ Kronika wyd. Warszaw. L. 289.

²⁾ „Nobilibus viris Oligerdo Magno et Kenstuto ac Lubardo fratribus, ducibus Lithuanorum“ etc. *Theatr. Vetera monumenta Polon. et Lithuaniae.* Tomus I. p. 695.

ros apgynimo prieš mongolų tvaną. Vytautas buvo galingiausias Europos valdonų, ir jam, gal, labiausiai negu Sigismantui, priderėjo tuomet aukštai statomasis „ciesoriaus“ vardas, noris ir be to vardo, jisai—kaip ciesorius Sigismantas Europos valdonus—vainikavo karalių vainikais totorių chanus, sodino juos ant sostų ir buvo galingųjų lupikų—kryžokų (kryžėivių) grąša nuo to laiko, kaip pamokino juosius ties Žalgiriu.

Po tokiam puikiam lietuvių tautos, kaipo valstybiškos spėkos, pražydėjimui turėjo ilgainiui ateitie lygei puikaus kulturiško sustiprėjimo periodas, bet—kitaip virto.

Rods, nemažo jau kultūros laipsnio buvo tuomet lietuvių pasiekę: garsusis mūsų tautėtis Jokubas, lenkų pramin-tas „Venžiku“, apleidęs draug su Jagėla Lietuvos šalį, budamas prie karaliaus dvaro Krokavoje, mokina lenkus piešė-jystės ir taiso jų dailai pamatus, apė ką mūsų laiko lenkai ir minėtie drovisi, platindami klaidingą nuomonę, buk jie atgabėnę Lietuvon su katalikyste *visa* kultūrą. Jagėla ne gana kad, likęs lenkų karaliumi, stiprina begriuvančius jų valstijos pamatus, bet pakelia ant kojų ir jų mokslą, restauruodamas visai apleistąją Krokavos akademiją. Bet Jagėla, priėmęs su krikštu karališkąją lenkų vainiką, pasidavė lenkų įtekmei, ištautėjo, o Vytautas, tasai kariškosios Lietuvos genijus, mirė ne palikdamas Lietuvai nė karališkojo vainiko, kurį pakelėję, lupikų budu, išplėšė lenkai, nė vaikų, kurie, rasi, tėvo pedomis butų ėję, nes vaikus nužudė ar kryžokai, ar tie patįs, gal, lenkai... Krikščionystė, arba, tariant, katalikystė, kuri kitur atžaidė kultūros platintojos misiją, Lietuvoje jau nuo pat' pradžios pradėjo žaist biauriausią lenkintojos-demoralizatorės, ištautintojos rolę. Lenkiškoji katalikų bažnyčia, platindama Lietuvon atvežtąją Kristaus mokslą iš Romos *via Cracovia* naikino vislab, kas tik buvo lietuviška, nes lenkų kunigų akysė, kas tik buvo lietuviška, buvo „pagoniška“; naikino lietuvių kultūrą; nušlavė beveik visas senovės liekanas; išplėšė nemažai lietuvių tautos daliai dagi gimtinę kalbą.

Pati Lenkija, kaipo valstija, sustiprėjusi Lietuvos prijungimu, vėliaus susilaukė vadinamojo „aukso amžiaus“ (złoty wiek Zygmuntowski) ir kultūros atvėjyje; Lietuva gi tuo tarpu tunojo tamsybėse ir iš Lenkijos atgabentoje vargijoje: jos sunęs baudžiąvą vilko. Dar vėliaus Vilniaus universitėtas, 1863 m. „lenkmetis“ dabaigė galutinai lenkintie Vilnių ir jo apygardas. Seni žmonės dar tebeatmena, kaip ant Vilniaus gatvių kalbėdavę miestėčiai lietuviškai, kaip tuojaus už miesto kaimuose ant kairiojo ir dešiniojo up. Nerio kran-

to skambėjus tik lietuviškoji kalba, kur dabar tik lenkiškai-gudišką žargoną girdima...

Bet—truko baudžiavos retežiai, sukrito lietuviai darbuotis, prašvito „Auszra“, skelbdama nusistebėjusiems kaimynams, kad lietuvių tauta keliasi jiėškot savo pamintų tiesų, keliasi atsiimt, kas jos, keliasi varytie toliaus pertrauktą nuo kelių šimtmečių Lietuvos kėlimo darbą tik jau ne kardu, bet plunksna ir mokslu. Pirmieji „Auszros“ žibintojai, antrojo lietuvių tautos periodo tėvai, buvo karštai persiėmę tautišką idėja, tvirtai tikėjo in tai, jog lietuvių tautos misija dar nepabaigta. Bet tautiškoji Lietuvos idėja vaidinosi jiems ne tokia, kaip tų laikų, o ir šiandienos, lenkų „patrijotams“ ji besivaidina, butent—atnaujintoji Tėvynė nuo marių, lig marių, nors, tiesą kalbant, lenkai prie tokios Tėvynės neturėjo ir nebeturi teisės gretintis, nes ne Lenkija, tik Lietuva tiesėsi nuo Jurių marių lig Juodųjų.

„Auszrininkai“, su D-ru J. Basanavičium pryšakyję, garai suprato, kad jau Lietuva atgyveno pirmąjį savo periodą ir atgyveno jįjį kuo puikiausei; jie suprato, kad dabar Lietuvai tur ateit kultūros periodas, kurio atėjimą buvo sutrukdžiusi *lenkiškoji* krikščionystė, tatai ir ėmėsi jie to, butent, darbo. „Mokslo! šviesos ir vėl mokslo!“—tai nuolatiniai šauksmai, kurie girdisi iš pirmeiviškosios lietuvių laikraštijos lapų, pradedant nuo Basanavičiaus „Auszros“, iki paskutiniųjų dienų. Tuo šauksmu apsišarvoję pradėjo savo, tokius puikius vaisius atnešusį, darbą mūsų tautos keldintojai, kaip D-r. Sauerwein'as ir Basanavičius: tas šauksmas vedė lietuvių tautos išrinktuosius per pastaruosius 25 metus aštrios kovos su lenkų ir rusų priespauda, tasai šauksmas sušaukė pagalios kovo 25 (balandžio 7) d. Lietuvos sostapylin, Vilniun, žmonių burelį int įsteigiamąjį „Lietuvių Mokslo Draugijos“ susirinkimą. Kaip ta mintis apė šitos Draugijos įsteigimą pastaraisiais 25 metais išsiplėtojo ir realizuota tapo, išrodyta žemiaus paduotojė D-ro Basanavičiaus kalbojė, kurią jis pasakė tamė įsteigiamamė susirinkimė, todėlei apė tai aš ne minėsu. Pasakysu čia tiktai, kad skaitančioji Lietuvos visuomenė su didžiausiaja atyda sekė pasirodžiusio mūsų laikraštijoje klausimo apė Mokslo Draugijos įsteigimo bėgi ir su nekantrumu laukė pasirodymo įstatų ir jos įsteigimo dienos.

Kovo 25 (baland. 7) dieną Vilniaus „Imperatoriškosios Muzikališkos Mokyklos“ buto (Vilniaus gatvė, 28) didžiojoje salėje susirinko, rods, neperdidelis burelis tų, kuriems teko garbė butie per „Liet. Mok. Draugijos“ radynas. Neskaitlingas susirinkimas nerodo anaipol' to, kaip galėtų kas manytie, kad Lietuvos apšviestoji visuomenės dalis mažai rupintųsi tokios svarbios organizacijos, kaip „L. M. Draugijos“

įsteigimu; apė tai liudija daugybė laiškų ir telergamų, kuriomis visos geresnės intelektuališkos Lietuvos spėkos sveikina susirinkimą su teip svarbia diena ir prašo inrašyt jas in „L. M. Draugijos“ narius. Tas, kad suširinko neperdaug žmonių, išsiaiškina tuomi, jog Lietuvos inteligentija, išsisklaidėsi po visą Rusiją ir už jos ribų, pririšta yra prie gyvenimo karų: turi dirbt dėl duonos kąsnio. In susirinkimą atvyko visgi keli atsižymėję ant lietuviškų dirvonų darbininkai, kaip Petrapylies universiteto profesorius Eduardas Volteris, dvasišk. akademijos prof. Kun. A. Dambrauskas ir keli kiti. Ant jų tai ir buvo sukreipta visa atyda kai-kurių čion susirinkusiųjų Vilmėčių, kurie jų dar nepažino. Vieni kitų klausė: „kas tas toks ten kedėje? bene tai tasai Volteris? bene tai tas Dambrauskas, tasai garsus publicistas, matematikas ir esperantistas“?... Tokie klausimai girdėjosi visur prieš prasidedant posedžiui.

Iš įžymesnių lietuvių buvo susirinkiman dar atvykę: kunigaikštis Jonas Gediminas-Beržanskis su žmona, kunigaikštiena Alena; inženerius Petras Vileišis, „Viln. Žin.“ leidėjas; kun. J. Tumas, „Vilniaus Žinių“ redaktorius; Dr. Bagdanavičius, „Lietuv. Ukininko“ redaktorius; kun. J. Ambraziejus, „Šviesos“ redaktorius; kun. J. Žiogas, archaiologas; kun. prof. K. Šaulys, Dr. R. Šliupas, „Dainos“ pirmininkas Kaunę, P. Matulionis, Dr. Antanas Vileišis, advok. J. Vileišis, Gabr. Landsbergis, Ant. Smetona, M. Dovoyno-Silvestravičius, Dr. J. Stonkus; Dr. M. Kuprevičius, Dr. J. Staugaitis, Dr. Andr. Damaševičius, Dr. S. Matulaitis, Dr. J. Rugys, Dr. B. Burbytė, kun. V. Mironas, aptiekorius Kazys Aglinskis, Donatas Malinauskas, Antanas Žmuidinavičius, Vincas Paliukaitis, Varšavos lietuvių delegatas; inženerius Mašiotas, Vl. Nagevičius iš Petrapylies, kun. Viskantas, Em. Vileišienė, Z. Pribilauckienė („Lazdynų Pelėda“), Em. Bražiukė, Putramentas, Juozas Kunickis ir k. svečiai.

Tuo tarpu posėdis prasidėjo. Atidengė jį Dr. J. Basanavičius, kuriam jau kelintas kartas buvo tekę atžaist įžymią rolę Lietuvių kulturiškai-politiškame gyvenime. Balsas jo skambėjo rimtai ir širdingai, kaip anuomet' per didįjį Lietuvių susivažiavimą:

Gerbiamieji Ponai ir Ponios!

Mēs šiandien čion gana skaitlingai susirinkome prie „Lietuvių Mokslo Draugijos“ radynų. Pas kitas tautas, kulturoj už mus aukščiau stovinčias, tokios Draugijos įsteigimas, rasi, ne būtų teip įžymus, kaip lietuvių tautos gyvenime, tos būtent tautos, kuriai tik pastaraisias metais tepalengvėjo kelias prie šviesos ir laisvės.

Rods, idėja apie panašios Draugijos įsteigimą Lietuvoje buvo atsiradus jau seniaus, beveik drauge su mūsų tautos atsigaivėliavimo pradžia. Dras Jurgis Sauerweinas, vienas iš geniališkiausių žmonių, vienas iš didžiausiųjų vyrų, kurie Prūsų Lietuvai savo veiklumą buvo paaukavęs, 1882 m. Klaipėdos „Lietuviškoje Ceitungoje“ apgarsino, tarp kitų, straipsnį, kuriame Prusijos lietuvius apšvietimopi ragindamas, užmanęs buvo įsteigt „draugystę“ populiariškoms knigelėms (vadovėliams) leist — užmanymas, kurs tokiu tik ir liko, — bet man tuomet davė progą paleist toje pat' „Ceitungoje“ gana karštą int lietuvius atsišaukimą — įsteigt „Lietuviškąją Mokslo Draugystę“, kuri tautos apšvietimu rūpintųsi. Prie agitacijos apė šitos „Draugystės“ įsteigimą, a-part manęs ir Dro Sauerwein'o, prisidėjo tuomet daugiausei Jonas Šliupas. „Auszrai“ 1884 m. atsiradus, vienu iš svarbesniųjų jos darbų — buvo taipogi kvietimas lietūvių prie tokios „Draugystės“ steigimo, bet— veltui.

„Draugystės“ įsteigimas tuomet, kaip žinoma, ne pasisekė ir pasisekt ne galėjo, bet toji mūsų agitacija visgi davė pradžią įsteigimui 1885 m. Tilžėje Prūs. lietūvių „Draugystės Birutos“, kuri mano „Mokslo draugystei“ parašytaisiais įstatais pasinaudojo. Šitie tad „Birutos“ įstatai mums ir šiandien rodo, kokį tikslą būtų tuomet turėjusi mūsų užmanytoji „M. Draugystė“ — tikslą, kurio tačau nė pačiai „Birutai“, kaip reikiant, pasiektie ne pasisekė. J. Šliupas, tuo tarpu Amerikon persikėldamas, drauge ten nusigabeno ir idėja, prie kurios propagacijos Lietuvoje jis buvo jau prisidėjęs. Rodos apė 1886-7 metus jis tenai, Baltimorėje, suorganizavo „Lietuviškąją Mokslo Draugystę Amerikoje“ ir 1892—93 metuose spauzdino pas M. Jankų Bitėnuose „Draugystės“ organą „Apszvietą“, kurios išėjo du tomu. „Draugystės“ laikraštis tačau „mokslo“ organu ne galima buvo vadintie, nes jis tik garsino įvairius moksliškus straipsnius populiariškoje formoje.

Amerikos „Mokslo Draugystei“ išnykus, ir apė jos atgavimą jau daugiau, kiek atsimenu, ne buvo kalbėta. Kiek vėliaus, nes 1896 m. įsteigtoji Amerikoje „Tėvynės Mylėtojų Draugystė“, užimdama anos vietą, teipogi užsiiminėjo mokslo popularizacija. Laikydamasi savo įstatuose išreikštotojo tikslo: „leisti lietuviškas moksliškas knigas ir palatinti apšvietimą“, šitoji draugija visa ailia apgarsintųjų knigelių daug prisidėjo prie šviesos praplatinimo Lietuvoje tamė bauriausios barbarystės laikę, kada pati šviėsa ir jos platinimas mūsų Tėvynėje buvo smarkiausiu budu persekiojama. 1902 metų pradžioje aš vėl buvau „Varpę“ ir kituose liet. laikraščiuose atsišaukimą paleidęs — įsteigt „etnographišką

draugystę“, bet vos 4—5 vyrams pritariančiai atsiliepus, užmanymas invykt negalėjo. Tada su Alšaucku Chicagoje sutarėva išleidinėt „Lietuvių Tautą“, pagal tam tikrąją tautos tardymui programą, bet Alšauckui veik nuo spaudos darbo atsisakius, laikraštį išleisti ne galėta.

Teip dalykams stovint, prisiartino rusų su japonais karės laikas,¹⁾ kuriai lemta buvo kaip visos Rusijos, taip ir lietuvių tautos, gyvenimę atžaišt tokią skarbnią, epokališką rolę.

Veik po pirmųjų su japonais mūšių, trūko ir tie barbarystės retežiai, kuriais ištisai per 40 metų varžyta lietuvių tauta, sloginta, kaip niekur kitur biauriau ant žemės, žmonių prie šviesos ir tautiško susipratimo žengimą. Dekretu 24 balandžio (7 gegužės) 1904 m. sugražinta lietuviams teisę vartot savo raštuosę lotyniškas literas, už kurias jie buvo teip ilgai duruojančią ir teip sunkią kovą vedę!

Ingijus, tokiu būdu, šiokią-tokią spaudintam žodžiui laisvę Lietuvoje, kada pasirodė pirmieji čion lietuvių kalboje laikraščiai, veik atsirado reikalas užsimint ir apė kokią nors tautišką įstaigą, kuri turėtų ir mokslo dalykais rūpintis lietuvių tarpe. Dras Norus (kun. Totoraitis)²⁾ pirmas dabar, nurodydamas ant įsteigtosios dar 1879 m. Tilžeje draugijos „Die Litauische litterarische Gesellschaft“ veiklumo, lietuviams priminė, kad „reikalinga būtų ir pas mus panaši draugija mūsų istorijai tyrinėti“. Pakilus, tokiu būdu, užmanymui apė įsteigimą mokslo draugijos, veik iš straipsnių V. Nagevičiaus, kun. J. Tumo,³⁾ J. Bur.⁴⁾, Senio Betgyvo,⁵⁾ Šilgalio⁶⁾, Šliogerio⁷⁾ ir mano⁸⁾, pasirodė, kad draugijos tiktai istorijai tyrinėti įsteigimas netik kad pas mus būtų dar per ankstybas, ale ir ne atsakantis, aplamei imant, Lietuvos apšvietimo reikalams. Kada vieni-kiti, iš paminėtųjų vyrų, išskėdami draugijos programą, manė busią geriau įsteigt istoriškai - archaiologišką, kiti — istoriškai - etnographišką, jau p. Šliogeris, gerai suprasdamas tokios draugijos tikslą, visiškai priderančiai raše: „męs dabar, susispietę vienon draugijon, turime budinti prie visų mokslo šakų, ne vien tik prie istorijos ar etnografijos.“ Tamę pat laikę mano straipsnyje: „Dar kartą apie įsteigimą „mokslo“ draugijos“, o ne kokios specialios, paduota tapo ir tokia jau programa, kurios lai-

1) 8 Vasario 1904 m.

2) „Viln. Žin.“. 1905. № 63. —

3) № 79.

4) „Viln. Žin.“. № 85 —

5) № 99. —

6) № 123 ir 135. —

7) № 152. —

8) № 153.

kysis mūsų šiandien įsteigiamoji „Lietuvių Mokslo Draugija“.

Pirmus žingsnius prie inkūnijimo mūsų idėjos — draugijos įsteigimo — padaryta tik rugpiučio 28 (rugsėjo 10) 1905 m. Tą dieną buvo Vilniaus miesto salėje „Lietuvių vakaras“, kuriam pasibaigus, susirinkome apie 20 vyrų kambaryje už kulisų, toje pat salėje, ir iki 4 ar 5 val. naktį kalbėjome apie „L. Mokslo Draugijos“ įsteigimą. Ant rytojaus, d. 29 rugpiučio (11 rugsėjo) po piet' advokato J. Vileišio bute, prie Odminių gatvės, vėl susirinko 20 žmonių ir, nuo 3 iki 6 val. dūravusiamė posėdyje, nutarta išrinkt komitetan: Drą J. Basanavičių, Pov. Matulionį, J. Jablonskį, Joną Vileišį ir Drą kun. J. Stankevičių Draugijos įstatams (statutams) išdirbtie.

Įstatų—projektas parašytas, prisilaikant statutų „Antropologų Draugijos“ Viennoje ir „Geographų Draugijos“ Petrapylėje, komiteto posėdžiuose, rugsėjo 18 (spalių 1) d. ir 3 (16) spalnio 1905, peržiūrėtas, ingijo tą formą, kurioje ji vėliaus valdžios patvirtinimui paduota.

Tačiau tamė pat' laikė, kada buvo svarstomi mūsų Draugijos įstatai, kilo Rusijoje tokie, kaip žinoma, sumišimai, kad ramiu kulturišku darbu užsiimt jau ne buvo galima. Prie to dar prisidėjo, kad veik po Lietuvių susivažiavimo Vilniuje lapkričio 21—22 (gruodžio 4—5) dieną tų pat metų, kaip visoje Lietuvoje, teip ir Vilniuje pakilo baisi valdžios reakcija ir didis persekiojimas tų lietuvių, kurie Vilniaus „Seimė“ buvo dalyvavę. Nevienam lietuviui teko iš Vilniaus bėgt ir kur kitur slapstyti, tarp jų—ir man. Rods, in valdžios rankas man pačiam pakliutie ne teko, ale du mėnesiu mano bulgariškamjam pašpartui Kauno gubernatoriaus kancelarijos areštė pragulėjus, man galima buvo iš Kauno išvažiuot tik gegužės mėn. 1906 m. Tada tai ir buvo nuspresta, birželio 15 (28) d. pakviest Vilniun tuos vyrus, kurie būtų norėję po L. Mok. Draugijos įstatais pasirašyti. Bet ir šitam sumanymui atsirado kliutis: man iš Vilniaus išvažiuojant „L. M. Draugijos“ įstatus pakavota ir, dabar reikalaujant, tuojaus ne buvo galima juos rastie. Tokiu būdu, nuo Draugijos statutų parašymo, iki jų lapkričio 19 (gruodžio 2) dienos 1906 m. valdžiai padavimo, praėjo, kaip matoma, metai su viršum, o kadangi „L. M. Draugijos“ veiklumas apimtie turėtų visą ethnographiškąją Lietuvą, tai ir Draugijos statutai tulų formališkumų dėlei—jie turėp iš ministerijos Vidaus dalykų Petrapylėje dar Varšavos generalgubernatoriaus kancelarijoje apsilankyti—tik vasario 15 (28) d. 1907 m. tapo patvirtinti ir Vilniuje inregistruoti.

Tokia tai buvo trumpa, rods, ne labai idėmi, „Liet. M. Draugijos“ įsteigimo istorija.

Dabar — sakė Dr. Basanavičius toliaus — susipažinkime nors kiek arčiau su M. Draugijos tikslu, kaip jis jos įstatuose pažymėta, ir su tuomi darbu, kurį jai ateitėje teks valiotie.

„L. M. Draugija“, kaip iš įstatų matome, užsiiminės lietuvių antropologija, etnologija, etnographija, archaiologija, istorija ir kitomis mokslo šakomis. Draugijos tad tikslas — plačioje prasmėje imant — tardymas pirmučiausiai lietuvių, kaipo žmonių, ir kaipo atskiros tautos ir josios įvairių fiziškų ir k. įpatybių, Kadangi iš šito atžvilgio lietuvių tauta yra dar labai menkai, rasi, menkiausiai iš visų Europos tautų, ištardyta, tai ir mokslo dirvonai pas mus, Lietuvoje, ar tai iš antropologiškos, ar tai etnologiškos, etnographiškos, archaiologiškos ir t. t. pusės, yra dar labai platūs, neapdirbti ir suteiks ilgainiui dar daug visai naujos medegos Lietuvos mokslo vyrams.

Teip pav. antropologiškasis lietuvių tipas dar mums gerai ne žinomas. Kuomet, anot vokiečių antropologų: Virchow'o, Lissauer'o ir k. lietuviai, iš didesnės dalies, esą vidutkaušiai (mesokephaloi) su dideliu pailgakaušių (dolichocephalų) procentu, anot kitų, tulų lenkų antropometrų, jie esą trumpakaušiai (brachycephaloi). Šitą nesantarmę apė lietuvių galvos (kaušo) formą, rodos, galės išaiškintie tik patįs lietuviai. Toliau — anot D-ro Weinberg'o ir k. tardymo, lietuviai turintis didesnes smegenis, negu lenkai, gudai, igauniai ir k.; ir šitas įdėmias lietuvių kuno įpatybes, su visomis pasekmėmis, liekti patiems Lietuvos mokslo vyrams išaiškint. Etnologiskieji ir etnographiskieji tardymai ant vietos — anot dro Basanavičiaus — suteiksiantis dar daug medegos apė lietuvių tautos paeigą ir išsplėsiantis ne menkai šviesos ties klausimu: iš kur ir kada lietuviai šitan šeurės kraštan atvykę. Įpač šitamę dalykę galėsią daug paaiškintie lietuvių namų, drabužių, tautiškosios dailos ir t. l. aprašymas, rinkimas pasakų ir dainų, kuriose yra likę daug įvairiausių iš giliausios senovės atsiminimų, kaip ir ištardymas kalbos tarmių, kuriose, regis, dar bus ilgainiui surasta daug įvairių pasenėjusių, kitur kalboję pragaišusių, žodžių. Archaiologiskieji vėl tardymai suteiksią teipogi daug medegos aprašymui senovės lietuvių kultūros, dailos — tos dailos atnešimo iš pietų krašto ir t. l. — o ir šitamę dalykę tardymai Lietuvoje beveik dar nė ne pradėti.

Lietuvos istorija, kaip mės ją pas Norbutą, Kraszewski, Voigt'ą ir k. randame — anot D-ro Basanavičiaus — turinti savybę tiktai skeletą be kuno ir dvasios. Mės pažinstame iš jų darbų tik tulus — daugiausiai kariškus — lietuvių veikalus, bet kokia buvus tautos kultūrą, jos ekonomišką gyvenimą, apė

tai labai menkai ką žinome. Šitame tad dalykė Vilniaus Centrališkasis Archyvas, „Lietuvos Metrika“ Maskvoje ir k. i. archyvuose randamieji dokumentai ir įvairi kita raštiškoji medega ilgainiui suteksią be galo daug žinių apė lietuvių tautos šitame krašte gyvenimą ir vargus.

Dar toliaus nurodęs ant reikalingumo rinkti įvairius tautiškosios dailos išdirbinius, iškasenas iš kapų ir t. l., kaip ir kniugas, dokumentus, rankraščius tautiškamjam muzėjui ir kniğynui, D-r. Basanavičius užbaigė savo kalbą velijimu, idant naujei įsteigiamoji „Liet. Mok. Draugija“ didi pasisekimą turėtų ir, laikui bėgant, atneštų, kaipo kulturiškoji įstai-ga, mūsų Tėvynei kuo didžiausią naudą.

D-r. Basanavičius, kalbą pabaigęs, paakino, kad orga-nizacijos komiteto darbas šituomi pasibaigia, todėli užkvietė susirinkusius išsirinkt šiam, išsteigiamamjam susirinkimui pir-masėdį ir sekretorių. Susirinkusieji, persiėmė savo misijos svarbumu, rimtai ir ramei pradėjo įstėigiamąjį darbą. Ir darbas tas vyko gerai ir sparčiai.

Susirinkimo pirmasėdžiu vienbalsei išrinktąjį prof. Ed. Volterį visi priėmė delnų plojimu; sekretorium išrinkta Jo-nas Vileišis. Kada int Draugijos įsteigimo susirinkimą pa-kviestieje davė deklaraciją, kad jie nori but draugijos nariais, žengta prie valdybos rinkimo.

Daugumo nutarta, kad valdybon reikia rinkt tik tuos Draugijos narius, kurie Vilniujė gyvena, ir nurodyta kandi-datus. Rinkimuose dalyvavusiųjų balsus suskaičius pasirodė, kad D-r. J. Basanavičius gavo 32, Ant. Smetona—28, Jonas Vileišis—26, Povilas Matulionis—24, D-r. J. Bagdanavičius—23, Petras Vileišis—22, Kun. J. Tumas—21, D-r. Matulaitis—19 ir D-r. Ant. Vileišis—17 balsų. Išrinktieji tokiu budu valdybos nariai, kitan kambarin išėję, sulig įstatų 10 §, iš-rinko iš savo tarpo: D-rą Basanavičių Draugijos pirmasėdžiu, P. Matulionį ir D-r. Matulaitį—pirmasėdžio padėjėjais, D-rą A. Vileišį—kasierium, A. Smetoną—kniğininku, P. Vileišį, kun. Tumą ir d-r Bagdanavičių — užvaduotojais (kandida-tais). Rinkimui pasibaigus, žengta prie priėmimo Mokslo Drau-gijon kitų narių.

Pirmučiausei prof. Ed. Volteris pranešė, kad žinomieji mokslo vyrai, Petrapylies mokslų akademijos nariai: prof. F. Fortunatov'as bei Al. Sachmatov'as, kaip ir universiteto pri-ivatdocentas Grig. Iljinskis per jį prašė, juos „L. M. Drau-gijon“ priimtie. Iš kitų, pasaulijė garsių mokslo vyrų, Drau-gijon įstojo Karaliaučiaus universiteto profesorius, žinomojo mokslė laikrašcio: „Beitraege zur Kunde der indogermani-schen Sprachen“ redaktorius-leidėjas, Dr. Adalbertas Bezzen-

berger'is, kursai D-rui Basanavičiui teikėsi atsiųst lietuviškai rašytą laišką:

„Karaliauczuje 5. IV. 07.

Garbinamasis Pone!

Už Jūsų meilingą paraszymą labay dėkavodams, asz Tamstą mel-džiu, manę priimti į „Lietuvių Mokslo Draugijos“ draugų skaitlių, ir pa-silieku bagotingą naudą velydams,

Jus viernai garbinąsis

A. Bezzenberger“.

Toliaus Dr. Basanavičius dar perskaitė gautuosius laišk-us ir telegramas, kurių vienus-kitus čion paduodame:

Nuo akademiko Fortunatovo:

„Prašau išreikšt šiandien įsteigiamajai „Lietuvių M. Draugijai“ mano širdingą pasveikinimą ir karštą velijimą, kad jos veiklumas būtų pasekmingas“.

Nuo A. Valdemaro ir K. Bugos iš Petrapylies:

„Kovo 25 d. atsidengia «Lietuvių Mokslo Draugija». Ši diena mums šventė. Šiandien mūsų tauta užreiškia, kad ji įstoja kulturiškų tautų eilion; šiandien ji užreiškia, kad mokslas yra būtinas dalykas mūsų tautiškamę darbę, kad, imdama jį vadovu, lietuvių tauta n'eina atgal in tamsybes, in „gyvuoliškumą“, kaip sako tautos priešai, ale pirmyn in šviesą, dorą, kad ji eina per tautiškumą in žmoniškumą. Šiandien ji už-reiškia, kad ji sunkiuosius savo krašto darbus ima ant savęs, taigi kad ji gali žengti pirmyn savystai be jokio svetimo vadovavimo. Ir ligšiol' mėš dirbome tautišką darbą, ale dirbome pavieniui, išsisklaistę, dirbome, kovojame daugiausei tam, kad tautiškai gyvi liktume, kad nepaskęstume svetimų tautų vilnyse, ale nuo šios dienos norime dirbti susispietę, su-siorganizavę, dirbti systematiškai, daryti pozityvišką darbą. Neaprépiami lietuvių tautos dirvonai, darbas vos teprasideda, nors jau vyskupas Va-lančius su Daukantu svajojo apie „žemaitišką akademiją“, teprasideda tik dabar, nes ligšiol' „mazgas nesimezgė“—darbininkų mažas burelis, ale pas visus karštas noras dirbti, tvirta viltis in darbą. Taigi—padėk Dieve! Toks tik tegali buti lietuvių linkėjimas Draugijos įkurimo dienoj“.

Nuo Hipolito Gegužio iš Gegužyno, advokato Piotrkovę:

„Linkiu mūsų įsteigiamajai „Mokslo Draugijai“ ko geriausios klo-ties, meldamas Viespačio, kad Lietuvos geros dvasios ją paturētų“....

Nuo Andriaus Buloto¹⁾, atstovo Petrapylėje:

„Širdingai sveikinu įsikurusiąją „Lietuvių Mokslo Draugiją“. Te žydi amžinai ant naudos ir garbės brangios Tėvynės“!

Nuo kun. Dro J. Stankevičiaus iš Suvalkų:

„Negalėdamas atvykti in Vilnių nuoširdžei sveikinu susirinkimą“....

Nuo Varšavos Lietuvių:

„Varšavos lietuvių vardu, širdingai pritarančiu «Lietuvos Mokslo Draugijos» įkurimui, linkiu pasisekimo ir kuo veikiausio praplitimo po visą mūsų brangią Tėvynę Lietuvą.

Sekretorius „Varš. lietuvių Savitarp. pagelbos Draugijos“
Vincas Paliukaitis“.

Nuo „Peterburgo Labdarišk. Lietuvių ir Žemaičių Drau-gijos“:

„Lietuvių Mokslo Draugijos“ įsteigiamasis susirinkimas duoda man progą vardu „Labdariškosios Lietuvių ir Žemaičių Draugijos“ Peter-

¹⁾ Šitoji telegrama atsiųsta lietuvių kalboje.

burę pasveikinti aną šioje iškilmingoje dienoje ir išreikšti linkėjimą ilgo ir naudingo Lietuvos labai pasidarbavimo. Mokslo Draugija, sutraukdama krūvon visas spēkas ir pajėgas, liuosa nuo pašalinių siekinių ir partijų, turi sutverti tą dirvą, ant kurios mūsų didvyriai praves naujus takus in tamsiausius Lietuvos užkampius. Tė eina tais takais šviesa ir meilė in pavargėlio grinčią ir in puikius rumus, te neša naujo, patogesnio gyvenimo viltį, te žibina ir šviečia Lietuvoj' nuo krašto iki kraštui! Didelis laukia Draugiją darbas, bet ir nuopelnas bus ne mažas.

Išreikšdamas savo ipatiškus linkėjimus naujai užgimusiai Draugijai, meldžiu manę įtraukti in jos narių skaitlių.

Pirmasėdis V. Matulaitis“.

Nuo Lomžos lietuvių:

„Lomžos lietuviai sveikina „L. Mokslo Draugiją“.

Nuo Senapylies lietuvių:

„Nuoširdzei pritardami įkurimui „Lietuvos Mokslo Draugijos“, kuri nešdama netik Lietuvos, bet ir visos Europos mokslui naudą, pakels mūsų vardą akyse visų kulturiškų tautų, ir geisdami jai kuo veikiausio po visą mūsų šali praplitimo, įsirašome jos narių skaitliun. Petras Kraučunas, Dr. Ėrinius, kun. Dr. Gustaitis, kun. Petrauskas, kun. Uogintas, J. Matulaitis, V. Kmieliauckas, P. Lazdauckas, V. Penčyla, J. Žičkauckas, Ad. Babarskis, V. Miškinis, Vl. Bartlingas, A. Staugaitis, J. Sačkus“.

Nuo J. Šaulio iš Berno, Šveicarijoje:

„Siunčiu savo giliausius ir širdingiausius linkėjimus. Mokslas—tai galybė ir galybė—tai mokslas: tesiplėtoja todėl, te auga ir skaiscei te šviečia Lietuvos padangei savo darbais—„Lietuvių Mokslo Draugija“!

Nuo Gabrielės Petkevičaitės iš Puziniškių:

„Negalėdama pasinaudoti Jūsų malonu pakvietimu, siunčiu į „Lietuvių Mokslo Draugijos“ įsteigėjų susirinkimą linkėjimus geriausio pasisekimo darbuoties Tėvynės naudai“.

Nuo V. Staniškio, gymnazijos mokinio Lomžoje:

... „Tikiuos, kad L. M. Draugija atneš Lietuvai labai didelę naudą. Prisiųsdamas linkėjimus ku geriausios kloties, iš visos širdies geidžiu, idant Dievas palaimintų tokį Jūsų svarbų dėl Lietuvos darbą, ir ta įstaiga išduotų kuo brandžiausius vaisius“.

Nuo Ant. Pavalkio iš Petrapiylios:

„Džiaugdamosis siunčiu pasveikinimą „Lietuvos Mokslo Draugijos“ įsteigimui. Širdingai linkiu Draugijai plėtoties ir tarnaut Lietuvos apšvietimui“.

Nuo J. Jablonskio, mokinio Panevežiję:

„Kovo 25 d. buti Vilniuje negaliu, bet prie „Mokslo Draugijos“ mielai prisidedu ne tiktai vardu, bet ir darbu“....

Toliaus dar buvo perskaityti laiškai ir telegramos: nuo „Lietuvių draugijos „Vjienybė“ Suvalkuosę, nuo Dro Aleksnos, Dro Jarašaus, M. Šikšnio. ir k.

Per įsteigiamąjį susirinkimą „Liet. M. Draugijos“ narių skaičiuun insirašė 85 žmonės, kurių dauguma tuojaus Draugijos kasieriui savo metinį įmokesnį, pagal įstatų 8 §, užmokėjo. P. Kazys Aglinskis iš Garlevos davė Draugijos kasan 200 rublių ir, sulyg įstatų 6 §, tapo išrinktas nariu labdarriu. Pirmojo Draugijos labdario pasirodymą susirinkimas pasveikino trukšmingu rankų plojimu.

Toliaus dar buvo svarstyta klausimas apė: nusamdymą Draugijai buto, intaisymą knigyno ir muzėjaus, įsteigimą laikraščio, ir k, bet to viso invykdymą atidėta tolymesniam laikui. Susirinkimui pasibaigiant vienas iš susirinkusiųjų visų vardu ištarė ačiu Drui Basanavičiui už trusą M. Draugiją įsteigiant. P. Basanavičius, įsteigiamojo susirinkimo posėdį uždengdamas, išreiškė tvirtą viltį, kad lietuvių tautai, jai ji žengs progreso keliu, artymoje ateitėje bus lemta sulaukt dar kitą tokią jau istorišką dieną, kada „Liet. M. Draugija“ pavirs in „Lietuvos Mokslų Akademija“. Todėlei jis, išreikšdamas širdingąjį velijimą, idant toji diena veikiaus prisiartintų, su žodžiais: „lai gyvuoja Lietuva“ šitą tikrai istoriškąjį L. M. Draugijos įsteigimo posėdį uždengė, o susirinkusieji, su šauksmu: „lai gyvuoja Lietuva“, iš „Muzik. Mokyklos“ salės pradėjo skirstyties...

Visi salę apleido su entuziasmu, tartum, su atnaujintomis spēkomis, su nujautimu apė tikrąjį tos valandos svarbumą Lietuvos gyvenimė, su kuo karščiausiais ir širdingiausiais velijimais L. M. Draugijai pasekmingai varytie savo darbą—keltie Lietuvos mokslą ir kulturą! Ir tikėtis reikia: Draugija pasieks tą uždavinį — pastatys ilgainiui tautiškąjį mokslą ant priderančios jam papėdės. Tikėtis reikia: tos Draugijos įsteigimas bus era mūsų tautos gyvenimė, kad nuo jos tikrai prasidės klestėjimas antrojo mūsų tautos gyvenimė periodo — kultūros ir mokslo periodo, kurs nupins Lietuvai vainiką tokį pat garbingą, kokį jai buvo nupinę sutverėjai ir veikėjai pirmojo mūsų gyvenimo periodo. Insižiurėje in Lietuvos idealą, mūsų „mokslininkai“ ais nenuilsomai, rods, sunkiu, bet podraug ir garbingu, keliu iki pramins takus ateinančioms kartoms. Ainių atmintis juos ne užmirš, kaip ne užmirš niekuomet' lietuviai Mindaugo, Gedimino, Algirdžio, Keistučio ir Vytauto, tų didžių milžinų teip puikei išsiplėtojusio pirmojo mūsų tautos gyvenimo periodo...

„LIETUVIŲ TAUTA“

išeina Vilniuje 2—3 kartus per metus,
neapribotame laike, pagal medegos susirinkimą, knigomis po
100—120 puslapių storumo.

KAINA METAMS 3., užsienyje — 5. rub.

ATSKIROS KNIGOS po 1 — 1 r. 50 k. parsiduoda:
„Lietuvos“, P. Vileišio ir Piaseckaitės - Šlapelienės
knigynuose Vilniuje.

Pinigus ir rankraščius siunčiant, reikia adresuot:

D-r. J. Basanavičius.

VILNIUJE (Poste restante).

Kaina 10 kap.

126-24-37
Kaina 1-50

4-81

V. 10-2203
kv. 132203
Kaina 1-50